
MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA ILIDE 2023 (NIELEN) O OTVORENEJ VEDE

PhDr. Jakub Fázik, PhD.; jakub.fazik@cvtisr.sk; (Centrum vedecko-technických informácií SR)

V dňoch 23. – 26. apríla 2023 sa v priestoroch hotela Družba v Jasnej uskutočnila medzinárodná konferencia ILIDE – Innovative Library in Digital Era. Po vlnajšom mimoriadnom septembrovom termíne bol jej 24. ročník organizovaný v zvyčajnom jarnom období po Veľkej noci. Napriek hojnej účasti zahraničných hostí z viacerých európskych krajín a USA a s tým súvisiacou bohatou tematickou diverzitou príspevkov bola spoločnou zastrešujúcou či nosnou témou prednášok a diskusií úloha akademických a vedeckých knižníc v rámci podpory otvorenej vedy.

<http://doi.org/10.52036/1335793X.2023.1-2.65-67>

Predpoludňajší blok prvého pracovného dňa otvoril Tom Cramer, hlavný technologický stratég a zástupca riaditeľa digitálnych knižničných systémov a služieb pre knižnice Stanfordovej univerzity (Kalifornia, USA), workshopom Update on Folio development, v ktorom podrobne predstavil FOLIO (The Future of Libraries is Open) jednak ako projekt/iniciatívu viacerých amerických a európskych akademických knižníc, a zároveň ako open source knižnično-informačný systém či „flexibilnú architektúru pre platformu knižnično-informačných služieb“. V následnej diskusii konštatoval podobnosť systémov FOLIO a KOHA s tým, že druhý z menovaných je dizajnovaný skôr pre menšie knižnice.

Po úvodnom workshope nasledovala v rámci tohto bloku ešte diskusia – tzv. okrúhly stôl – na tému výskumnej inteligencie (Round table on Research Intelligence). Zúčastnili sa ho Tom Cramer s Rochelle Lundy, riaditeľkou Kancelárie vedeckej komunikácie knižníc Stanfordovej univerzity, ktorí spoločne informovali o aktivitách stanfordských akademických knižníc (správa online profilov vedcov, podpora ORCID, OA analýzy, OSTP memorandum, manažment výskumných výstupov univerzity a hodnotenie ich objaviteľnosti/nájditeľnosti). Ďalšími zúčastneným bol Janne-Tuomas Seppänen z Centra otvorenej vedy na Jyväskylskej univerzite (Fínsko), v ktorom pomáhajú vedcom s vyhľadávaním nových článkov, úpravou metadát, mapovaním citácií a meraním ich scientometrických ukazovateľov prostredníctvom nástrojov JYUcite a Overton. Za spoločným okrúhlym stolom diskutovali aj zástupcovia zo Spojeného kráľovstva – Neil Jefferies z Oxfordskej univerzity s priblížením projektu JISC-u „A national persistent identifier research strategy“ a Petr Knoth z The Open University, ktorý predstavil ich pro-

jekt BSDTAG – Big Scientific Data and Text Analytics Group – a repozitár CORE Dashboard (core.ac.uk).

Prvý popoludňajší blok tohto dňa začal hlavnou prednáškou (keynote) Toma Cramera a Rochelle Lundy pod názvom The 2022 OSTP Memo: A Tectonic Shift in the US Research Landscape o memorande OSTP 22 Nelson Memo Directives, ktorého základnými štyrmi piliermi v manažmente otvorenej vedy sú (1) publikácie, (2) dáta, (3) metadáta a (4) identifikátori (ORCID, DOI, RRIDs, ROR, FundRef...). V nasledujúcej prezentácii Re-Thinking Research Information – Towards more effective data management and data publishing predstavil Juuso Marttila z Jyväskylskej univerzity fungovanie tamojšieho Centra otvorenej vedy a automatizovaný systém správy výskumných dát a informácií DMP, ktorý vyvíjajú. Ďalší prezentujúci, Neil Jefferies, sa vo svojom príspevku IIF, Annotation and Machine Learning in Scholarly Workflows venoval možnostiam automatizácie procesov tvorby vedeckých anotácií pomocou umelej inteligencie, no zmienil sa aj o histórii klasifikácie informácií a o vývoji anotačných nástrojov (annstor.org, hypothes.is, iif.io...). Blok uzavrel Petr Knoth prezentáciou PIDs for open access metadata records, ktorý ňou nadviazal na informácie prezentované v predpoludňajšej diskusii a priblížil riešenie problematiky trvalých identifikátorov (PIDs – persistent identifiers) v kontextoch Open Access a projektu repozitára CORE (core.ac.uk).

Druhý popoludňajší blok už síce nepozostával len z tematicky homogénnych príspevkov so spoločným menovateľom otvorenej vedy, každá z prezentovaných tém je však aktuálna a akademické či vedecké knižnice by mali na ne patrične reagovať. Blok začal pred-

náškou Davida Minora, riaditeľa programu kurátorstva vedeckých dát (Research Data Curation Program) akademickej knižnice Kalifornskej univerzity v San Diegu (USA), pod názvom Research libraries and society: how do we help fight against misinformation?, zameranou na hĺbkovú analýzu pojmov infodémie (infodemic), misinformácie (misinformation) a post-pravdy (post truth). Predstavil v nej tzv. Media Literacy Index na pozadí témy Covid-19 a vakcinácie; účinným riešením vzdelávania v tejto oblasti sú podľa jeho názoru hry na rozlišovanie nepravdivých informácií (the fake news games). Martin Lhoták, zástupca riaditeľa Knižnice Akadémie vied Českej republiky pre výskum, vývoj a technológie v príspevku Digital Libraries for Digital Humanities – data mining from digital libraries predstavil český projekt dolovania dát z digitálnych knižníc (s fókusom na systém Kramerius) pre digitálne humanitné vedy.

Za akademickú knižnicu Université libre de Bruxelles (Belgicko) vystúpil s príspevkom Building a complete RDM ecosystem for your researchers Anthony Leroy. Stručne v ňom predstavil niekoľko nástrojov a riešení uľahčujúcich zdieľanie, opätovné použitie a uchovávanie výskumných dát (napr. CS3MESH4EOSC; prípadne aj návody ako <https://dmponline.be> alebo www.sciencemesh.io) a podrobnejšie priblížil projekt ich vlastného nasadenia kompletného digitálneho „ekosystému riešení“ s otvoreným zdrojovým kódom na podporu správy výskumných dát ULB GITLAB. Ako dodal, „tento ekosystém môže uľahčiť zdieľanie a opätovné použitie údajov, podporiť integritu výskumu a stimulovať otvorenú vedu“. Posledný príspevok prvého dňa predniesol Kevin Leonard z Univerzity v Gente (Belgicko), kurátor výskumných dát v univerzitnom Tíme otvorenej vedy. Ako už jeho názov napovedá (Post-Publication Curation: How to Maximize Curation Benefits Without an Institutional Repository), predstavil v ňom návrh riešenia post-publikačných úloh dátových kurátorov. Výskumné dáta (príp. aj metadáta) viacerých inštitúcií nedisponujúcich vlastnými repozitármi sú totiž uchovávané len v spoločných repozitároch (Zenodo, Figshare, Dryad, PANGAEA, OSF...); kurátori výskumných dát by mali takéto datasety dohľadávať a napomáhať ich zviditeľnenie vhodnou disemináciou metadát.

Predpoludňajší blok druhého prednáškového dňa zahájila Jitka Dobbersteinová, vedúca Odboru podpory otvorenej vedy a výskumu CVTI SR, ktorá v prezentácii Role and Opportunity of Library in the context of Open Science predstavila činnosť daného odboru ako

národného orgánu strategicky koordinujúceho otázky otvorenej vedy na Slovensku – jeho kurzy, podujatia, webináre a publikácie so zreteľom na národnú stratégiu otvorenej vedy a akčné plány na roky 2021 – 2022 a 2023 – 2024. V ďalšom príspevku Responding to the 2022 OSTP Memo: Adapting Services at Stanford Libraries sa Rochelle Lundy a Tom Cramer vrátili k svojej téme z predošlého dňa a hodnotili pripravenosť systému 2022 OSTP Memo na implementáciu v podmienkach Stanfordovej univerzity; ako zdôraznili, úloha knižníc spočíva najmä v kurátorstve výskumných dát a v dizajnovaní adekvátnej používateľskej skúsenosti (UX) svojich produktov a služieb. Sofie Wennström z Knižnice Štokholmskej univerzity (Švédsko) sa zamerala na prezentáciu úloh akademických knižníc pri rozvoji otvorenej vedy podporou segmentu vedeckého publikovania v režime OA. V príspevku What is in a university press? – Stockholm University Library as a publishing agent na príklade vlastnej inštitúcie demonštrovala konkrétne „lokálne služby s globálnym dosahom“, ktorými pomáhajú vedeckej komunite podporovať nielen ich publikačnú činnosť, ale aj upevňovať jej hodnoty, z ktorých najdôležitejšou je spolupráca.

Téme podpory otvorenej vedy sa venoval aj Pekka Olsbo z Jyväskyläskej univerzity, riaditeľ tamajšieho Centra otvorenej vedy; v príspevku The Finnish model for coordinating Open Science porovnal viaceré národné politiky OA s finským modelom (<https://avoingtiede.fi/en>) – v rámci neho predstavil politiky týkajúce sa kultúry otvorenej vedy, vedeckého publikovania, manažmentu výskumných dát a metód, ďalej predstavil národnú Deklaráciu o otvorenej vede a výskume z decembra 2019, národnú politiku na roky 2021 – 2025, akčné plány a model architektúry otvorenej vedy; zaujímavosťou je, že celkové náklady na realizáciu otvorenej vedy vo Fínsku v roku 2021 predstavovali až 43 500 000 eur. Predpoludňajší blok uzavrela Heather Briston, riaditeľka pre vedu a výskum (Scholarship Tools and Methods Program – STM) knižnice Kalifornskej univerzity v San Diegu (USA) príspevkom US Academic Libraries and Recent Challenges to Fair Use. V ňom upriamila pozornosť na v istom zmysle spor autorských práv (najmä v zmysle paragrafov 107 a 108 tamajšieho Copyright Act) s ľudskými právami v kontexte digitálnych humanitných vied a využívania digitálnych zbierok na ich univerzite a s tým súvisiaci problematický výklad o ustanovení tzv. Fair Use (§ 107), ktorému čelia (nielen) americké akademické a vedecké knižnice.

Posledný blok podujatia začal prezentáciou Librarians: Navigating the Shadows of the Dark Web and Educating Patron Jana Černého z Fakulty informatiky a štatistiky Vysokej školy ekonomickej v Prahe (ČR). Prítomných oboznámil s evolúciou a súčasnými atribútmi temného webu (dark web) a štatistikami Euro-pol-u v súvislosti s jeho využívaním. Zároveň poukázal, že nie všetky aktivity v ňom realizované môžu byť nelegálnymi; táto časť webu poskytuje napríklad príležitosti pre investigatívnu žurnalistiku a zabezpečenie komunikácie v rôznych represívnych režimoch. Knihovníci ako informační profesionáli majú podľa Černého príležitosť „jedinečnej pozície“ v oblasti navigácie a vzdelávania používateľov v tomto prostredí. Ďalším prezentujúcim v poradí bol David Jiří Šlosar z Knižnice Akadémie vied Českej republiky, ktorý je zároveň doktorandom na Ústave informačných štúdií a knihovníctva Karlovej univerzity v Prahe; vo svojom príspevku Mapping of scientific outputs of Czech institutions in WoS zaujímavo ukázal možnosti vyhľadávania prác českých autorov podľa afiliácií v databázach Web of Science a predstavil vlastný rámec práce v tomto rozhraní. Zastúpenie na konferencii malo aj vydavateľstvo Elsevier prostredníctvom obchodného zástupcu pre región strednej a východnej Európy Piotra Gołkiewicza (Poľsko), ktorý v príspevku pod názvom All those acronyms that matter in modern scientific databases like Reaxys – AI, PTS and SDG’s predstavil obsah a funkcionality databázy Reaxys; práve túto databázu v súčasnosti obstaráva CVTI SR pre konzorcium knižníc SKELib.

Námestník riaditeľa Moravskej zemskej knižnice v Brne Petr Žabička oboznámil zúčastnených v príspevku PERO OCR for prints and manuscripts and other machine learning activities at the Moravian library in Brno s ich aktivitami v oblasti budovania a sprá-

vy digitálnych knižníc – predstavil projekt Kramerius, na ktorého vývoji sa knižnica aktívne podieľa, ako aj dobiehajúci projekt PERO, zameraný na zlepšovanie presnosti digitalizovaných textov prostredníctvom aplikácie algoritmov strojového učenia na optické rozpoznávanie znakov (OCR), a predstavil nový projekt plánovaný na roky 2023 – 2027.

Záverečný príspevok nielen tohto bloku či dňa, ale aj celej konferencie Makerspaces, Old and New – in Pursuit of Self-Sustaining, Collaborative Community predniesol David Lesser, riaditeľ kreatívnej dielne (makerspace) Kalifornskej univerzity v San Diegu (USA); prezentoval v ňom prierez 20-ročného vývoja konceptu kreatívnych dielní od jeho vzniku a poukázal na ich potenciál v súčasnosti. Kreatívne dielne – makerspaces – buduje aj vedecká knižnica CVTI SR, a to nielen na svojich pracoviskách v Bratislave, ale aj metodickou pomocou pri ich zriaďovaní v partnerských knižniciach združených v konzorciu Knižnice pre Slovensko.

Členmi programového výboru konferencie boli Jozef Dzivák (CVTI SR), Charlotte Wien (Univerzitná knižnica južného Dánska), Pekka Olsbo, David Minor, Anna Wałek (Technická univerzita v Gdansku), Anthony Leroy, Martin Lhoták, Neil Jefferies, Rachel Frick (OCLC) a Tomáš Fiala (CVTI SR). Vysoká profesionálna úroveň prednášok bola umožnená aj vďaka medzinárodným programom a grantom vedeckej knižnice CVTI SR: prednášajúci David Minor sa zúčastnil podujatia prostredníctvom Fulbrightovho programu CVTI SR, David Lesser a Heather Briston prostredníctvom programu Small grants. Prezentácie z predošlých ročníkov sú k dispozícii na webovom sídle konferencie (www.ilide.eu), ďalší ročník je plánovaný opäť po Veľkej noci v nasledujúcom kalendárnom roku 2024.